

VALGET MELLOM FRIHANDELSAVTALE OG EØS

Skremselspropagandaen for å få oss inn i EØS

Vi får stadig høre at vi må ha en EØS-avtale for å få innpass i EFs indre marked. Får vi ikke det, blir vi isolert, hevdes det. Vi "melder oss ut av Europa" og blir et nytt Albania.

Lignende skremsler ble ofte brukt i 1971-1972. Også da ble det påstått at vi stengte oss ute fra Europa hvis vi sa nei til EF. Og vi ble matet med dystre spådommer om hvor ille det ville bli for norsk næringsliv, bl.a. fra president Bratz i Norges Industriforbund som uttalte: "Går ikke Norge med i EF vil vårt næringsliv gjennomgå en stagnasjon som vil få bortimot katastrofale følger for landets fremtid".

Men slik gikk det ikke. Vi er nærmere knyttet til EF-landene i dag enn vi var i 1972 både når det gjelder handel og andre former for samkvem. Og den katastrofe for næringslivet som direktør Bratz spådde, har vi ikke sett noe til.

Det er ingen grunn til å tro at det vil gå annerledes i fremtiden, fordi om vi blir stående utenfor EØS og EF. Det indre marked skaper ikke noen helt ny situasjon. For gjennom den frihandelsavtalen vi har med EF, er vil langt på vei inne i dette markedet - med de fordeler og ulemper det medfører.

Frihandelsavtalen

Avtalen ble undertegnet 14. mai 1973, vel et halvt år etter at Norge hadde sagt nei til EF-medlemskap. Tidligere hadde de andre EFTA-landene fått omtrent likelydende avtaler med EF. Avtalen gir tollfrihet for all eksport og import av industrivarer.

Jordbruksvarer ble stort sett holdt utenfor, men det ble gjort et unntak for visse bearbejdede jordbruksprodukter. For disse fulgte avtalen det prinsipp at "jordbruksinnholdet" i varene kunne tollbelastes, men at "industridelen" skulle være tollfri.

Når det gjaldt fisk, fikk Norge i bytte for tollreduksjonen på jordbruksvarer et tilsagn fra EF ("fiskebrevet") om reduserte tollsatser på fersk og frossen fisk. Senere har vi fått tollfrie kvoter for tørrfisk, klippfisk og saltfisk. Men for bearbejdede fiskeprodukter er det høye tollsatser (15-20 %). Her gjelder altså det stikk motsatte prinsipp av det vi har ved jordbruksprodukter.

For dem er som nevnt "industridelen" tollfri, mens det ved fisk er produktene "industridel" som medfører tollbelastning.

Frihandelsavtalen har også noen andre bestemmelser. Den setter bl.a. forbud mot kvantitative importrestriksjoner og tiltak med lignende virkninger (artikkel 13). Visse konkurransebegrensninger og offentlig støtte som fordreier konkurransen er også forbudt (artikkel 23). Men disse bestemmelsene har ikke hatt nevneverdig betydning i praksis. EF-myndighetene har noen ganger grepet inn mot norske bedrifter som de har ansett for å handle i strid med konkurranseregler eller for å drive dumping. Men i slike tilfeller er det EFs egne regler, ikke handelsavtalens, som har vært påberopt.

Frihandelsavtalens virkninger

For norsk *eksport* har frihandelsavtalen hatt gunstige virkninger. Den andel av vår eksport som går til de nåværende EF-land har økt fra ca. 55 % i 1972 til ca. 65 % i 1990. Økningen beror for en stor del på at vi eksporterer mer olje og gass nå enn vi gjorde i 1972, og at størsteparten av denne eksporten går til EF. Men utviklingen har vært positiv også når det gjelder eksport av andre varer.

Blant annet er vår eksport av fisk til de nåværende EF-land økt til nesten det tredobbelte (målt i 1988-kroner) siden 1973. Den utgjør ca. 10 % av vår samlede eksport til EF. EF er stor importør av fisk, og forbruket øker stadig. Takket være den tollreduksjonen vi fikk i forbindelse med frihandelsavtalen og den lave toll (2 %) på fersk laks, har tollene stort sett ikke utgjort noen hindring for økende eksport. Bare når det gjelder hermetikk, røkelaks og bearbejdede "gryteferdige" produkter, har utviklingen vært lite gunstig. På disse områdene har vi møtt sterk konkurranse fra en stadig økende EF-industri.

Når virkningene av frihandelsavtalen skal vurderes, må det tas i betraktning at den ikke bare har ført til økt eksport, men også til økt import fra EF. På mange områder har EF-landene vunnet betydelige markedsandeler i Norge siden 1972.

Hvis vi holder oss utenfor EØS og EF, beholder vi frihandelsavtalen

Frihandelsavtalen kan sies opp med ett års varsel, men det er ingen grunn til å tro at EF vil si den opp. En vesentlig del av vår eksport til EF er råvarer og halvfabrikata som de trenger til sin egen industri. EF har ingen grunn til å stenge denne importen ute. Det Norge kjøper fra EF, er derimot vesentlig ferdigvarer. Som alt nevnt har EF vunnet markedsandeler på bekostning av

vår hjemmeindustri ved hjelp av frihandelsavtalen. Denne fordelene vil EF sikkert ikke gi fra seg.

Noen hevder at det kan bli aktuelt å "reforhandle" frihandelsavtalen hvis vi ikke får noen EØS-avtale. Men det er lite trolig at det kommer på tale. Krav som vi ikke har fått gjennomslag for under EØS-forhandlingene, nytter det sikkert ikke å ta opp under etterfølgende særforhandlinger mellom EF og Norge. En annen sak er at tilleggsavtaler med EF om spesielle handelsspørsmål, kan komme på tale. Vi har på forhånd noen slike avtaler, blant annet om forenkling av grensekontroll med varetransporter, og bør ikke stille oss avvisende til forhandling om nye særavtaler.

Frihandelsavtalen er en avtale med EF, ikke med de enkelte medlemsland. Når EF får flere medlemmer, vil den derfor automatisk bli utvidet til å omfatte også disse. I forhold til f.eks. Sverige og Østerrike som har søkt om medlemskap, vil den frihandel som vi nå har med dem gjennom EFTA-avtalen, stort sett bli erstattet av frihandel i henhold til avtalen med EF. Men EFTA-avtalen vil fortsette å gjelde som et supplement til frihandelsavtalen med EF, slik at vi beholder den frihandel vi har for fisk med de tidligere EFTA-land. Hvis land utenfor EFTA kommer inn i EF, vil vårt frihandelsområde bli utvidet til også å omfatte dem.

Hvordan går det med vårt forhold til EFTA, hvis det blir inngått en EØS-avtale som vi ikke deltar i?

Noen har hevdet at det å si nei til EØS når andre EFTA-land sier ja, er ensbetydende med å melde seg ut av EFTA. Men det er det ikke. For å komme ut av EFTA må vi uttrykkelig si opp vårt medlemskap, og det er vi ikke interessert i. Det er heller ikke noen grunn til å tro at de andre EFTA-landene vil forsøke å presse oss ut. Den gjensidige tollfrihet som vi nå snart har hatt i 30 år, er nok alle interessert i å beholde. Vi blir med andre ord fortsatt med i det EFTA-samarbeid som vi tidligere har hatt. Men de tillegg til avtalen som EØS bringer med seg, og de nye organer som skal opprettes i den forbindelse, holder vi oss utenfor.

Forskjeller mellom EØS og frihandelsavtalen når det gjelder varehandel

EØS-avtalen er meget mer omfattende enn frihandelsavtalen. Men det er ikke alltid at det som er størst er best. Vi får beholde den tollfriheten som vi har, men meget nytt kommer i tillegg, blant annet alle EFs "fire friheter". Det vi må ta stilling til når vi skal velge mellom de to alternativene, er om det nye som en EØS-avtale vil bringe med seg, alt i alt vil være til fordel eller ulempe

for oss. Jeg omtaler først de nyhetene som gjelder varehandel og skal senere ta opp den frie flyt av arbeidskraft, tjenester og kapital.

En av de tingene som det har vært forhandlet om, er som kjent å få utvidet frihandelen til å omfatte alle slags fiskevarer. Det har vi ikke oppnådd. I oktober 1991 gikk EF med på at vi skulle få tollfrihet for visse fiskeslag hvor toll ikke har vært noen handelshindring. Dessuten skal tollene gradvis trappes ned for visse andre fiskeprodukter, men for sild, makrell, laks og reker blir det ingen toll-lettelser. Alt i alt er EFs innrømmelser temmelig beskjedne og vil ikke gjøre situasjonen lettere for norsk fiskeforedlingsindustri. I bytte for tollreduksjonene har vi måtte gi EF økt rett til å fiske i norske farvann. EF har også andre krav som det fremdeles forhandles om, blant annet at vi må oppheve de rettigheter som råfiskloven gir fiskesalgslagene. Alt i alt vil norsk fiskerinæring være dårlig tjent med fiskeridelen av avtalen.

Et annet ledd i EØS-avtalen er at også visse andre handelshindringer enn toll skal fjernes, særlig de såkalte *tekniske handelshindringer*. Med dette siktes til at de enkelte land stiller ulike krav til de varer som tillates omsatt, og at mange forskjellige tekniske standarder er i bruk, f.eks. slik at skruer fra ett land ikke alltid passer til muttere fra et annet. EF er i ferd må å avvikle slike hindringer ved å stille krav om ensretting ("harmonisering") av lovgivningen i medlemslandene. Arbeidet med å lage felles standarder er overlatt til de europeiske standardiseringsorganisasjonene CEN og CENELEC som også Norge og andre EFTA-land er med i.

Selv om vi blir stående utenfor EØS kan vi delta i avviklingen av tekniske handelshindringer i den utstrekning vi ser oss tjent med det. Det er ingen ting i veien for at norske lovgivere stiller samme krav til varer som EF gjør - hvis det anses forsvarlig. Og norske eksportører har fri adgang innen rammene av norsk lov til å lage varene slik EF vil ha dem. Størsteparten av den norske eksport til EF består for øvrig av råvarer og halvfabrikata som ikke møter noen tekniske handelshindringer. Norske eksportører trenger altså ikke noen EØS-avtale for å få innpass i EFs indre marked.

Det er i så måte forskjell på eksport og import. Eksportører har rett til å bruke de europeiske standardene enten vi går inn i EØS eller ikke. Men når det gjelder import fra EF, får avtalen stor betydning. Går vi inn i EØS, står vi ikke lenger fritt. Da må vi godta import av alle produkter som tilfredsstiller EFs krav. På den måten kan vi bli påtvunget produkter som etter vår oppfatning er skadelige for helse, sikkerhet og miljø. På noen av de områder hvor vi i dag har strengere regler enn EF - bl.a. når det gjelder avgasser fra biler, asbest, kjemiske stoffer, kvikksølv i batterier og kadmium i kunstgjødsel - får vi utsettelse i en overgangsperiode med å tilpasse oss EF-kravene. For enkelte produkter er det også åpnet adgang til senere å forhandle om en forlengelse av overgangsperioden. Men får vi ikke noen forlengelse, må vi rette oss etter EF-regler, selv om det fører til at vi må senke kravene. Og høyere krav enn

vi har i dag, vil vi under enhver omstendighet være avskåret fra å stille hvis ikke EF også gjør det.

På områder hvor kravene til varer ikke er ensrettet i EØS, gjelder det såkalte "Cassis de Dijon-prinsipp". Det går ut på at varer som lovlig markedsføres i et EF-land må tillates importert i andre. Dette prinsippet vil også bli utvidet til å gjelde land som slutter seg til EØS-avtalen. I disse tilfellene kan det bli godtatt at man sier nei til import av varer ut fra hensyn til helse, sikkerhet eller miljø. Men fordi om vi hevder at slike hensyn gjør seg gjeldende, er det slett ikke sikkert at EØS-domstolen godtar det.

Cassis de Dijon-prinsippet er ikke fullt gjennomført på alle områder, f.eks. ikke når det gjelder *import av dyr*. Men også på dette felt er EF i ferd med å liberalisere handelen. Hvis vi går inn i EØS, kan vi derfor bli nødt til å myke opp de strenge importrestriksjoner og karantene-regler vi har i dag. Det kan få farlige følger for dyrehelsen her i landet, for mange dyresykdommer som vi har kvittet oss med (f.eks. munn- og klovsyke og rabies) er utbredt i enkelte EF-land. Handelen med matvarer er også i ferd med å bli liberalisert, slik at faren for spredning av salmonellabakterier og andre smittebærere sannsynligvis vil øke i EØS.

Når det gjelder *legemidler*, vil vi fortsatt få adgang til å føre kontroll med deres medisinske verdi, men den behovsprøving som nå finner sted, må opphøre i EØS. Dette kan føre til en dramatisk økning av antall preparater på markedet, med økt fare for forfalskning av preparater, forvirring og større belastning på kontrollvirksomheten.

EØS-avtalen vil også få et påbud om avvikling av *statlige handelsmonopoler*. Det er på det rene at *Norsk Medisinaldepots* enerett til import og omsetning må opphøre. *Vinmonopolet* håper Regjeringen at vi kan beholde. Men sett på bakgrunn av den rettspraksis om avvikling av handelsmonopoler som foreligger i EF, og som vi vil bli bundet av i EØS, er dette ytterst tvilsomt. Vi må nok regne med at eneretten til import og engros-salg, og antagelig også eneretten til detaljsalg av vin og brennevin må oppheves.

EF har særskilte regler om *åpne anbud ved offentlige anskaffelser* som må godtas av de land som slutter seg til EØS-avtalen. Med "offentlige anskaffelser" siktes ikke bare til statens og kommunenes kjøp og anlegg, men også til anskaffelser til foretak som driver i henhold til konsesjon - f.eks. oljeselskaper som har fått utvinningstillatelse. Formålet med ordningen er at det skal bli mer internasjonal konkurranse om leveranser til slike oppdragsgivere. For norske leverandører kan ordningen ha både fordeler og ulemper. De kan vinne markedsandeler i utlandet, men tape på hjemmemarkedet på grunn av økt konkurranse. Om de positive eller negative virkningene vil bli størst, kan stille seg forskjellig for de ulike typer av virksomheter.

Når det gjelder leveranser til off-shore industrien som er det største av de norske markedene det dreier seg om, er det antagelig lite å vinne på

ordningen, og svært meget å tape. De samlede anskaffelser til leteboring, feltutbygging, rørtransport og drift på norsk sokkel er anslått til noe over 50 milliarder kr. pr. år. Av disse leveransene har norske bedrifter hatt ca. 60 % i de senere år. De har med andre ord levert varer og tjenester for ca. 30 milliarder pr. år. At den norske markedsandelen har vært såpass høy, skyldes nok delvis at staten på forskjellige måter har støttet de norske leverandører, blant annet ved å gjøre kjent for oljeselskapene at deres sjanse til å få tildelt blokker vil øke ved at de bruker norske varer og tjenester. Denne og andre former for favorisering av norske leverandører vil ikke blitt tillatt i EØS. De åpne anbudene som blir kunngjort i EF- og EFTA-land, vil også bidra til å skjerpe konkurransen. Det er derfor fare for at de norske foretak som er engasjert i anleggsvirksomhet eller leveranser til oljeselskapene, vil tape store markedsandeler på hjemmemarkedet. Selv om tapet ikke blir mer enn 10 % vil det si 3 milliarder pr. år, så det er mange arbeidsplasser som står på spill - langt flere enn vi har håp om å vinne innen fiskeforedling.

Det eneste utenlandske marked av betydning for leveranser til petroleumsvirksomhet, er det *britiske*. Men av flere grunner er det små muligheter for å vinne markedsandeler der som kan oppveie tapet av de norske. En av grunnene er at britene snart er ferdige med å bygge ut alt de har av utvinnbare reserver. Det britiske markedet som har vært større enn det norske, vil derfor bli redusert meget raskere. Hittil har norske foretak kun hatt ca. 2 % av dette markedet. Og det er ikke lett å trenge inn på et marked som man tidligere har hatt liten tilgang til og som stadig blir mindre.

Den eneste helt klare fordel med EØS-avtalen når det gjelder varehandel, er at EF har lovet ikke å bruke antidumping-våpenet mot EFTA-eksportører, bortsett fra når det gjelder fisk som det fremdeles forhandles om. Noe slikt løfte vil vi neppe få om vi sier nei til EØS. Antidumping-sakene kan føre til tap for de foretak som rammes. Men dette forekommer ikke ofte. Siden 1972 har det bare vært 7 antidumpingsaker fra EF mot norske foretak. Noen av disse sakene er henlagt, mens andre har ført til at vedkommende foretak har måttet forplikte seg til å holde en minstepris på varer som de eksporterer. Ikke noe norsk foretak er pålagt straffetoll.

Fri flyt av arbeidskraft og "sosial dumping"

Går vi inn i EØS må vi rette oss etter alle EFs regler om fri adgang til å ta opphold og søke arbeid i andre land. Dette vil neppe føre til noen stor tilstrømning av utenlandske arbeidstakere i Norge. Men en viss økning av innvandring og utvandring kan det bli. Fordi lønnsforskjellene er mindre i Norge enn i de fleste EF-land, vil tendensen sannsynligvis gå i retning av at vi tappes for høyt kvalifisert arbeidskraft og får økt tilgang på mindre

kvalifiserte arbeidere. En annen følge av ordningen er at våre trygdeutgifter vil øke. Dette skyldes blant annet at vi etter EF-reglene må yde støtte til arbeidsløse utlendingers pårørende selv om disse ikke bor her i landet. I EF er nemlig bare arbeidstakere trygdet. Deres ektefeller og barn har ikke noe selvstendig krav på trygd, men får støtte som bipersoner.

Om entreprenører og lignende næringsdrivende som tar med sine egne arbeidere for å gjennomføre kortvarige oppdrag i andre land, har EF særskilte regler. Dette betraktes nemlig som tjenesteyting og går ikke inn under reglene om innvandret arbeidskraft. En følge av dette er at entreprenører kan lønne arbeiderne etter hjemlandets satser, selv om de er vesentlig lavere enn vertslandets. Det er vanskelig å verne seg mot denne form for "sosial dumping". Riktignok kan det gis lov om minstelønn. Men for ikke å gripe inn i den frie forhandlingsrett mellom tariff-partene, må en slik lovfestet minstelønn settes så lavt at selv de laveste tariff-lønninger ligger over den. I praksis vil det føre til at den utenlandske entreprenør får en betydelig konkurransefordel. En annen mulighet kunne være å bestemme ved lov at tariffavtaler skal gjelde for alle som utfører et bestemt arbeid, uten hensyn til om de er parter i avtalen. Men dette vil føre til en svekkelse av fagforeningene som man neppe vil gå inn for her i landet. Det er derfor fare for at sosial dumping vil bli et alvorlig problem for Norge hvis vi går inn i EØS.

Konsesjonslovene

Ordet "konsesjon" betyr det samme som tillatelse fra en offentlig myndighet. Vi har mange lover som bestemmer at slik tillatelse er nødvendig for å erverve eiendom eller for å utøve en bestemt virksomhet. Eksempler på virksomheter som trenger konsesjon er utbygging av vasskraft, utvinning av petroleum og fiske i norske farvann.

EF og EØS forbyr ikke at et land har konsesjonslover, men krever at reglene skal være de samme og praktiseres på samme måte for borgere fra andre EØS-land som for landets egne borgere. Går vi inn i EØS må vi derfor dels endre konsesjonslovene og dels endre praksis slik at nasjonale interesser ikke lenger får et spesielt vern.

Våre konsesjonslover har hatt - og kan fortsatt få - stor betydning for rådgigheten over norske naturressurser. Det er takket være disse lovene at vi hele tiden har hatt norsk kontroll over utnyttelsen av fossekraft, mineraler og andre ressurser. Stort sett skiller ikke lovene mellom innlendinger og utlendinger. Men ved de enkelte avgjørelser kan det likevel gjøres forskjell, f.eks. slik at konsesjonssøknad fra en utlending avslås med den begrunnelse at de ressurser det dreier seg om bør forbeholdes norske foretak. Vi har også kunnet sette som vilkår for konsesjon at utbyggeren fortrinnsvis skal bruke

norske varer og tjenester. Det blir det ikke lenger adgang til hvis vi går inn i EØS.

I noen tilfeller kreves bare konsesjon av utlendinger, ikke av innlendinger. Det gjelder bl.a. de bestemmelsene i industrikonsesjonsloven som tar sikte på å føre kontroll med utenlandske oppkjøp av norske bedrifter. Regjeringen har bebudet at den istedenfor disse reglene vil foreslå regler som både skal gjelde for norske og utenlandske oppkjøp. Men den skissen til slike regler som er lagt frem, vil ikke kunne gi norske interesser så godt vern som de någjeldende regler.

Konsesjon til å drive virksomhet trenger blant annet de *oljeselskaper* som utvinner petroleum på norsk sokkel. Selv om vi går inn i EØS kan vi antagelig fortsette å gi Statoil fortrinnsrett fordi det er staten som eier ressursene. Men vi kan neppe favorisere Hydro og Saga slik som vi har gjort. Dessuten vil det som før nevnt ikke bli adgang til å påvirke oljeselskapene til å velge norske leverandører av anlegg og utstyr.

Konkurransereglene

I EØS får vi felles konkurranseregler med EF. Den av konkurransereglene som får størst betydning for oss, er forbudet mot statsstøtte i Romatraktatens artikkel 92. Fra forbudet kan det gjøres unntak blant annet for distriktsstøtte. Men etter EF-Kommisjonens retningslinjer kan det *ikke gis tillatelse til varig driftsstøtte*, bare til nyinvesteringer og andre jobbskapende tiltak. Disse retningslinjene må også EFs overvåkningsorgan rette seg etter. Følgen er at vi ikke kan beholde den differensierte arbeidsgiveravgiften og heller ikke regional transportstøtte i EØS.

Frie kapitalbevegelser og fri flyt av finanstjenester

Norge har i etterkrigstiden hatt omfattende kontroll med valutahandel og med inn- og utførsel av kapital. Formålet har bl.a. vært å hindre valutaspekulasjoner og legge forholdene til rette for en selvstendig penge- og kredittpolitikk. I de senere år er disse reguleringene gradvis liberalisert, og de ble nesten helt opphevet i 1990. Bakgrunnen er nok at kontrollen er blitt stadig vanskeligere på grunn av kapitalens internasjonalisering. Men etter mitt skjønn har myndighetene gitt etter for lett overfor vanskelighetene.

EF-landene har også frigitt kapitalbevegelsene - ikke bare seg imellom, men også i forhold til utenforstående land på betingelse av gjensidighet. Vi trenger altså ingen EØS-avtale for å få frie kapitalbevegelser med EF-land. Vi har det allerede, og kan beholde ordningen så lenge vi vil. Utenfor EØS

holder vi muligheten åpen til å velge hvilken politikk vi vil føre på dette felt i fremtiden. Men i EØS binder vi oss til aldri å gjeninnføre regulering av kapitalbevegelser.

På lignende måte forholder det seg med finansielle tjenester fra banker og andre finansinstitusjoner. Også på dette felt har EF vedtatt fri flyt over landegrensene, både til medlemsland og til andre land på betingelse av gjensidighet. Vi har fortsatt restriksjoner som vi må oppheve hvis vi går inn i EØS. Det vil føre til at våre banker, som på forhånd har vanskeligheter med å klare seg, må tåle fri konkurranse fra banker i EF-land. Det er vanskelig å se at det kan bli til fordel for oss. Men hvis vi ville ha en slik ordning kunne vi få det gjennom ensidige norske vedtak, uten noen EØS-avtale. Også her er det altså en unødvendig og uheldig binding av fremtidig politikk som vi påtar oss gjennom avtalen.

Tap av selvråderett

Hvis Regjeringen og Stortinget sier ja til EØS-medlemskap, forplikter de seg samtidig til å innlemme ca. 1500 EF-direktiver og forordninger i norsk rett. Dette er en pakke som må godtas i sin helhet. Våre myndigheter får ingen mulighet for å vurdere individuelt om de regler de vedtar er ønskelige eller ikke. Selve EØS-avtalen og de forordninger som følger med, må innlemmes i norsk rett nøyaktig slik som de lyder. Når det gjelder direktiver, kan vi få et visst valg mellom ulike måter å gjennomføre dem på, men målsettingene er vi bundet av. Foruten å innlemme EF-reglene må myndighetene sørge for å få endret alle norske lover og forskrifter som strider mot de nye reglene. For EF-retten skal ha forrang i kollisjon med norsk rett. Det er neppe mange i Stortinget som har full oversikt over alle de lovendringer som de forplikter seg til å vedta ved å si ja til EØS-avtalen.

Fremtidig lovgivning blir også bundet på de områder som omfattes av EØS-avtalen. Vi kan ikke på egen hånd endre noen av de EF-reglene som vi har adoptert ved innmeldingen. Ønsker vi å forandre på noe av dette, må vi først spørre EØS-komiteén om lov. Det vi kanskje kan få lov til, er å gjennomføre målsettingen i et direktiv på en litt annen måte enn før. Men de forordninger som vi har innlemmet i norsk rett, får vi sikkert ikke lov til å røre ved så lenge EF ikke endrer dem.

Men fremtidige endringer og utvidelser av regelverket som EF foretar, må vi stort sett være med på. Og vi får liten mulighet til å øve innflytelse på denne lovgivningsprosessen. Riktignok er det tatt inn noen bestemmelser i EØS-avtalen om at Kommisjonen kan spørre EFTA-eksperter til råds når den forbereder nye lover, og om EFTA-representasjon i noen av de EF-komiteér som forbereder lovgivning. Men når man tar i betraktning hvor tungrodd

lovgivningsapparatet i EF er, og hvor vanskelig det ofte er å forlike ulike interesser i EF-landene, er det lite trolig at det blir lagt noen vekt på hva EFTA-land ønsker. Og selve vedtaksprosessene holdes vi helt utenfor.

Når så EF har vedtatt et nytt direktiv eller forordning innenfor de områder som omfattes av EØS-avtalen, blir det forelagt EØS-komiteén. Dette er en komité av embetsmenn. Antagelig blir det departementsfolk fra EFTA-landene og representanter for EF-Kommisjonen som kommer til å sitte der. EFTA-landene skal "tale med en stemme", og deres oppgave blir å svare ja eller nei på spørsmål om de vil ha den nye EF-regelen innlemmet i sine rettssystemer. Å svare nei, blir ikke lett. For hele formålet med EØS-ordningen er jo at EF og EFTA-landene skal ha ensartede regler på en rekke områder, og at regelverkene skal fortsette å være ensartede etter hvert som EF endrer eller utvider dem.

De vedtak som treffes i EØS-komiteén blir bindende for norske lovgivere. Deres oppgave blir å gi EØS-beslutningene gyldighet som norske lover eller forskrifter. Men de kan ikke forandre på en tøddel av det som er besluttet i EØS-komiteén. Hvis lovgiverne skal kunne øve noen innflytelse, må det skje før saken er avgjort i EØS-komiteén. Det kan la seg gjøre når det dreier som om forskrifter som skal vedtas av Regjeringen eller et departement. For den norske representant i EØS-komiteén kan jo på forhånd spørre sin statsråd om hva han mener om forslaget. Men det blir mer problematisk når det dreier som om lover som skal vedtas av Stortinget, for det blir nok sjelden tid til å få lagt frem en stortingsmelding på forhånd for å skaffe seg rede på Stortingets mening.

Etter det utkast til EØS-avtale som forhandlerne ble enige om i oktober 1991, skulle det også være en særskilt EØS-domstol med 5 dommere fra EF-domstolen og 3 EFTA-dommere. Denne del av avtalen hadde imidlertid EF-domstolen så sterke innvendinger mot at den må reforhandles. Disse forhandlingene innledes 15. januar 1992.

Sammendrag og konklusjoner

EØS-avtalen vil blir svært omfattende. De "fire friheter" som vi må underkaste oss fullt ut i EØS, er de grunnleggende prinsipper i EF-systemet. Frykten for disse "frihetene" var en av de viktigste grunnene til at flertallet av det norske folk sa nei til EF-medlemsskap i 1972. Langt på vei vil det valg vi traff den gang, bli omgjort gjennom en tilslutning til EØS.

En konsekvens av disse frihetene er at vi binder vår nasjonale handlefrihet på en rekke områder: Vi kan bli avskåret fra å nekte import av produkter som vi regner som farlige for helse, sikkerhet eller miljø. Behovskontrollen med legemidler må oppgis. Vårt strenge vern av dyrs sunnhet kan bli svekket. Vi

mister et viktig virkemiddel i alkoholpolitikken ved at Vinmonopolets enerett til import og salg sannsynligvis må avvikles. Vi avskjærer oss fra å føre kontroll med innvandring av arbeidstakere fra EFTA og EF-land og med "sosial dumping" ved kortsiktige arbeidsoppdrag. Vi gir avkall på å føre en distriktpolitikk som er egnet til å bevare hovedtrekkene i bosetningsmønsteret. Konesjonslovgivningen vil ikke lenger kunne brukes som middel til å favorisere nasjonale interesser. Vi binder oss til ikke å gjeninnføre kontroll med valutatransaksjoner og kapitaloverføringer. Og vi gir fra oss muligheten for å føre kontroll med finansieringsvirksomhet ved å åpne markedet for banker fra EF- og EFTA-landene.

Til sammen innebærer dette at staten gir fra seg meget av sin makt, slik av styringen av økonomi og velferd i stor utstrekning overlates til markedskreftenes frie spill. Dermed bryter vi definitivt med den politikk som har vært ført i størsteparten av etterkrigstiden. Den har gitt plass for både markedskrefter og offentlig styring. Takket være dette kompromiss mellom stat og marked har vi kunnet sørge for en jevnere fordeling av inntekter og en lavere arbeidsløshet enn i de fleste andre land.

En tilslutning til EØS blir ikke det første skritt på veien bort fra etterkrigstidens økonomiske politikk. For det har som kjent vært en tendens i retning av liberalisering og privatisering de senere årene. Men EØS-avtalen vil være det *avgjørende* skritt, for med den binder vi oss til å gi avkall på noen av de styringsmidler som vi fortsatt har, og til ikke å gjeninnføre slike reguleringer som vi har opphevet.

I samfunn hvor kapitalinteresser og markedøkonomi dominerer, slik som i EF, vil økt produksjon av varer og tjenester - og dermed også økt forbruk - bli sentrale målsettinger. Disse målene vil lett få forrang fremfor slike formål som å verne om miljøet, ta vare på jordens ressurser, sørge for menneskers velferd og helse, for en rettferdig fordeling av velstanden, og for arbeidsplasser til alle. Jeg vil ikke påstå at vi blir avskåret fra å fremme slike formål om vi går inn i EØS, men vi kan bli tvunget til å gi dem lavere prioritet enn vi ellers ville ha gitt dem. Det er derfor et viktig verdivalg vi står overfor.

Og det er *ikke* slik som noen vil få oss til å tro, at vi er *tvunget* til å velge EØS eller EF. Vi melder oss ikke ut av Europa, og blir ikke isolerte, fordi om vi sier nei til EØS- og EF-medlemskap. Vi kan fortsette å videreutvikle det samarbeid med EF-land som vi har når det gjelder forskning, miljøarbeid og kulturelle tiltak m.v. Og som det er gjort nærmere rede for foran, gir frihandelsavtalen oss praktisk talt like gode muligheter for eksport til EF-land som en EØS-tilknytning kan gi. Den eneste klare fordel ved EØS-avtalen er det løfte vi har fått om at EF ikke vil bruke antidumpingvåpenet mot norske bedrifter. men dette er en liten fordel sammenlignet med de store skadevirkninger avtalen kan få. Ordningen med åpne anbud ved offentlige anskaffelser kan gi visse muligheter for økt eksport. Men alt i alt har vi nok

mer å tape enn å vinne på denne ordningen, fordi den vil føre til økt konkurranse på det norske hjemmemarked - særlig når det gjelder leveranser til offshore-virksomheten. Økt konkurranse på hjemmemarkedet vil nok i det hele tatt bli den viktigste økonomiske virkning av en EØS-avtale. Det vil - i hvert fall i første omgang - sannsynligvis føre til flere konkurser og økt arbeidsløshet. Om det på lang sikt vil gjøre oss flinkere til å konkurrere, slik mange hevder, er mer usikkert.

Og selv om det skulle gå slik at EØS-tilknytningen blir en hestekur som skaper omstillingsproblemer, men som på lang sikt gjør norske bedrifter mer konkurransedyktige, kan det spørres om det er en ønskelig utvikling. Ønsker vi oss et samfunn der effektiv produksjon av varer og dermed også økt forbruk, blir de sentrale verdier?

(8. januar 1992)

VERSO

DETECTING DEMOCRACY

NOAM CHOMSKY

Chomsky's unforgiving message strikes at the heart of the self-image of the United States' establishment

The Guardian

Noam Chomsky is the nearest thing we have to a prophet of old. Chomsky shows with clinical precision how the system works . . . how large the gap is between the realities of today's world and the picture of it that is presented to the American public . . . This is a distressing, important book.

The Observer

£19.95 hardback 0 86091 318 X

SOCIALISM AND THE LIMITS OF LIBERALISM

Edited by Peter Osborne

At a time when the idea of socialism is more contested than ever before, these essays, ranging from discussion of Burke, Paine, and the French Revolution to feminism, equality, democracy and ecology, argue that a critical re-examination of both the liberal and Marxist traditions is of central and timely importance. Contributors: **Anthony Arlaster, Ted Benton, Jay Bernstein, Robin Blackburn, Tom Furniss, Richard Norman, Peter Osborne, Anne Phillips, Michael Rustin, Kate Soper, Gayatri Spivak.**

£10.95 paperback 0 86091 543 3 £34.95 hardback 0 86091 326 0

VERSO

UK: 6 Meard Street, London W1V 3HR
USA: 29 West 35th Street, New York 10001-2291
